

SAN'ATE DAİR

Ali Ekrem

Yazan : Halid Ziya Uşaklıgil

Ali Ekrem, yahud, edebiyata cedüdedeki ismle: A. Nadir.

Bugün karışık kâğıdların arasında onun bir güzel hicviyesini buldum. O, pek mütefekkir ve san'atkâr bir sair olduğu kadar yaman bir heccav idi. Güzide vasıfları yalnız bu ikisinden ibaret olmayan Ali Ekrem lisanın bütün inceliklerini elemiş, taramış bir üstad; bir musikîşinas, divan edebiyatında derin vukufile temayz etmiş bir mütehassis ve her şeyden ziyade kendisini unutarak başkalarının imdadına koşan tam manas'le bir insan idi.

Garibdir ki hayatta mes'ud ve muvaffak olmak için bu derece müsaîd şartlarla muhat olan bu adam kaderin zalim bir tecellisiyle hemen bütün ömründe, hususile ömrünün son yarısında talihî ma'kûs bir şahsiyet, ve en ağır matemlere uğramış bedbaht bir baba idi. Hele son yıllarda, yaşı artık bir köşeye çekilip istirahat etmek mecburiyetini verirken, maişet derdi onu Şişli'de ikametgâhından karanlıkta uyandırıp kışın zalim şiddetlerine rağmen surlar dışında Maltepe askerî mektebinde edebiyat dersi vermeğe sevkettiği zaman o yalnız geçinebilmek ihtiyacıyla değil, bitmez tükenmez edebiyat askile, gene fütur getirmemiş, vermiş yıllık sırtına yüklenen bu müthiş vazîfeyi, dinç bir genç sevkîle tasıvabilmişti.

Onu yalnız bir gün mukaddarâtının bu zulmüne karşı isyan halinde gördüm ve o gün kendisini son görüşüm oldu. Şimdi şu satırları yazarken bu bedbaht adamı hep o günün perişan levhasında müşahede edivorum:

Bir yaz günüydü, mektebinin tatilinden istifade ederek Yeşilköyde bana gelmişti, koltuğunun altında içi dolu bir cüzdan vardı. Bahçede oturduk, «Nihayet, dedi; dersler bitti. Vakit bulup sana kadar gelebildim...»

Lisandan, edebiyattan, eskiler-

den, yenilerden bahsederken bir aralık dersleri hakkında bir sual irad ettim. Bu bahis onun en ziyade hoşuna giden bir zemin idi, derhal cüzdanını açtı, içinden destede destede taş basmasile basılmış cüz'ler çıkardı. «İşte dersler! dedi; evvelce bunları hazırlamak, sonra koşa koşa tâ şehîr haricinde, uzaklarda mektebe kadar seğırtmek, bunları talebenin körpe zihinlerine sokmak için saatlerle uğraşmak... İşte bana mukadder olan talih!... Bununla beraber şükâyet etmiyorum...»

Bu son kelîmeden sonra kendi kendisini tekkizib ederek dirseklerinin dizlerine dayadı, iki elle yüzünü kapadı, ve taşkın bir ye's ile hüngür hüngür, hıçkıra hıçkıra ağladı.

Ben bu feveranın karşısında hürmetle sustum, tâ buhran geçinceye kadar... Nihayet yüzünü açtı, doğruldu, titrek ellerle cüzdanından çıkan risaleleri karıştırdı, «Sana, dedi; birkaç sayfa okuyayım. Derslerin ne olduğuna vukuf hâsîl edersin...»

Bir yandan okudu ve okudukça füturunun sarsıntılarında sıvırlarak şetaretini buldu, edebiyat kevslerinden içtikce sanki mest olarak neşeleniyordu.

Onun lisana ve san'ate ne kadar derin vukufu olduğunu bildirdim, hele Darülfünunda büyük üstad Feridden sonra «Şerhi mütün» kürsüsünde ne yorulmaz, üşenmez tetebülerle vücuda gelen takrirlerinde birkaç kere hazır bulunarak bigisinin genişliğine hayran olmuşum; fakat o gün Yeşilköy bahçesinde onu dinlerken en yüksek manasile mephut oldum. Hiçbir zaman Türk dilinin ve san'atinin bu derece incelenmiş olmasına şahid olmamıştım.

Bir aralık: «Tebrik ederim, Ekrem! dedim; ne büyük bir gayret, ne zengin bir vukuf!...» O, böyle alkışlanmaktan pek mahzuz olurdu. Bütün sarfettiği gayretlerin

mükâfatını benim şu kısa cümlede bulmuş olmakla kanaat ederek risaleleri kapadı, tekrar cüzdanına tıktı.

«Bari, diye ilâve ettim; bunlar böyle dağınık kalmasa!... Ka'fi bir şekle konarak basılsa!...»

Cevab vermedi, başını salladı. «Ne hükmü var?» demek istedi.

«Bilmiyorum, bunlar ne oldu? Sade bunlar değil, onun yığın yığın manzumeleri vardı, onlar ne oldu? Bu kökoca şairden bugün Millet kütüphanesine yadigar olarak ne kalabildi?»

★

Her ikimiz de henüz çocuk denebilecek bir yaşta iken, o, bir aralık İzmir'e uğramıştı. Bir İtalyan opéra kumpanyasının bir temsi-

(Devamı 4/2 de)

San'ate dair: Ali Ekrem

(Baştarafı 3/1 de)

linde önümde duran bir sandalya da idi yanındakilerle nefis bir fransızca ile konuşuyordu. Merak ederek soruşturdum: Namuk Kemal'in oğlu! dediler.

İşte ilk mülâkat - buna mülâkat denebilirse - böyle oldu, ben onu şöyle bir gördüm, yalnız o kadar..

Bugün elli sene oluyor, babasının intihaliinden sonra Abdülhamid onu mabeyn kütâbet dairesine aldırması, ben de reji başkâtibi olarak İstanbul'a gelmişim. Müşterek bir dostun vesatetile baluşuk ve bana müfid olacak ilk temaslara o delâlet etti. Bu suretle başlayan münasebet gün geçtikçe kavî bir muhabbet hükmünü alarak, ilkönce «Servetüfünun» ailesinde, daha sonra Darülfünunda, ve bu ikisi mevcudiyetten silinince ben onu, o beni arayarak, son zamana kadar pek sıkı bir ühüvvet şeklinde devam edip durdu.

Onun için bedbaht baba demişim. Ali Ekrem iki büyük evlâd acısına uğradı. Güzel bir kızı, ma'sûme, mes'ud olamayan bir izdivaçtan sonra bir ikinci izdivaç ile Mısır'a gitmiş ve orada afvetmıyen bir hastalıkla pek genç yaşında hayata gözlerini kapamıştı. Zavallı baba vücudile haklı olarak iftihar ettiği oğlu Cezmiyi de feci serâit içinde kaybetti.

Cezmi yalnız babasının değil, herkesin iftiharına lâyik bir vatan yavrusu idi; zekî, güzel, iyi keman çalan, her vakit okuyan, her okuduğundan en geniş ölçüde istifade eden, uzunca boylu, sarışın denecek kadar kumral saçlı, cıvılcıvılcıvıdayan yeşile meyyal ma' gözlü, endamile, halile, edasile insanı cezbeden bir genç idi. Keşki onda musiki iptilâsı olmasaydı, keşki keman çalmasaydı... Bunlar sebep oldu da meş'ûm bir aşk neticesile çocuk en beklenmeyen bir zamanda hayatına son verdi.

Şimdi Cezmi gözlerimin önüne geliyor:

Onu son görüşüm bir yaz başlangıcında Yeşilköy bahçesinde oldu. O gün bana Türk sahnesi için bir eser tercemesine dair görüşmek arzusuyla gelmişti; fakat halinde bir durgunluk, bir dalgın-

lık vardı; asıl söylenecek şeyi en sona bırakmak istediği seziliyordu. Nihayet veda zamanında kızarak sordu:

— Sizde inci çiçekleri vardır, değil mi?

— Evet, uğur getirir diye arınan o zarif çiçeklerden birçok var amma mevsimi çoktan geçti. cevabını alınca tekrar sordu: — Bu mevsimde ne çiçekleri bulunur?...

— Fransadan son getirttiğim sevsen, yani iris'lerden pek güzel ve bizde görülmemiş çeşidler var. sonra yer şakayıkları, onlar da bir çok çeşid... Sana bunlardan vereyim, biraz yük olacak amma...

— Hiç çiçek yük olur mu? diye gülere gülere memnuniyetini gösterdi. Bunlardan koca bir demetle benden ayrıldı. O zaman hiç şüphe etmemiştim ki onun bir aşkı vardır ve bu çiçekler onun için taşınarak yük olmayacaktır.

Bedbaht çocuk! Bedbaht baba... Ali Ekrem'in diğer bir kızı büyük bir kaza atlattı, diğer bir kızı da, Bera'at Türk kadınılığının pek mümtaz bir nümunesi uzun zaman Amerikada Türklüğün şerefini, şanını yayan demecilerle vatanına kıymettar hizmetler yaparak nihayet babasının son yıllarına şefkat ve merbutiyet teselli-yetlerini getirdi.

★

Ali Ekrem yalnız baba sıfatile bedbaht olmakla kalmadı, hayatının son devresini didinmekle, çırpınmakla geçinmeğe mecbur yaşadı, ve yetmiş yaşlarına kadar yorgunluktan kurtulamadı. Garibdir ki mabeyn kâtibliğinden, İttihad ve Terakki zamanında valilikten, Darülfünun müderrisliğinden sonra onda tek bir maişet vasıtası kalmıştı: Maltepe mektebi...

En son zamanda nasılsa bir himaye eli uzanmış ve ona bir şirkette idare meclisi azalığı temin etmişti, ne çare ki bunun tahsisatını bir kere olsun almağa vakit bulamayarak kendisine karşı pek mümsik davranan hayata gözlerini kapadı.

★

Bu makaleyi yazarken onun mu-

harriri isterdi ki önünde Ali Ekrem'in sıra sıra birçok kitapları bulunsun. Heyhat!... Ona bedbaht şair demiştim, işte ondan hiçbir eser kalmamış. Sanki en velûd muharrirlerimizden, şairlerimizden olan, yığınlarla manzumeler, makaleler, hikâyeler yazan bu adam hiçbir eser vermemiş, hiçbir yazı bırakmamış gibidir. O kadar ki onunla beraber yaşamış olanlardan gayrisi, bugünün gençleri kendisini belki hiç tanımazlar, edebiyat kitaplarında bile namına pek nadir tesadüf edilebiliyor. Hele ölümlü, âdeta bir fecia oldu. Ne matbuatta, ne edebî mehafilde onu anan, namını lâyık olan takdir ve ihtiram ile yâdeden bulunmadı.

Bu sükûta, bu nisyanâ lâyük müydü? Onun, yukarıda da işaret ettim, pek kıymettar ders takrirlerinden başka nice manzumelerini okuduk, okuduk, sevdik ki onları bugün elimizde bulmak istedik. Bilemem, ailesi, meselâ her manasile mümtaz olan kızı Bera'at bir fırsat bulup vatan kütübhanesine babasından bir seçme kitab vücuda getirebilir mi?

Ali Ekrem'in nesrinden, makalelerinden, hususile hikâyelerinden alınabilecek pek az şeyler vardır; bunlarda tevakkuf edecek değilim, hattâ manzumelerinden birçok kalem tecrübeleri derebilecek, tuhaflık olsun diye yazılmış olanlar da bile durmamak pek mümkünüdür; fakat onların yanın-

da lisan, fikir, san'at bakımından pek büyük kıymetli haiz olanlar da çoktur. Bunları nisyanâ mahkûm etmek günahdır.

Ali Ekrem'in lisan inkılâbına karşı vaziyeti bugün ne olurdu, bunu tayin edemem, yalnız biliyorum ki onun arab ve fars kelimelerine bir meclûbiyet vardı, hele terkiplere meftun idi. Ben eski yazılarımdan bir kısmını sadeleştirirken aramızda münakaşalar oldu. Ben ibarelerin yapısına, yazının üslûbuna dokunmaksızın türkün çeye kalbi mümkün olan arab ve fars kelimelerin çıkarmakla, terkiplerin muhtevi oldukları hayati kaybetmeksizin Türk şekline çevirmekle bir ziyan edilmiyeceğini iddia ederken o aksini isbata çalışır ve köptürerek terlerdi. Bir gün bana: — İşte senin metinleri bırakalım, yalnız serlevhaları alalım: Aşkî memnu, Ömrü behi, Sevdâyı sinkin kabîlinden hikâyelerine ne ad koyacaksınız? dedi. Ben gülümseyerek: — Sırası gelirse düşünürüm. Belki serlevhaları öylece bırakırım, belki türkçe başka birer ad bulurum. Hele sen kalem eline al, bugünün dilile, türkçe ve terkiplerden kaçınarak bir hikâyeye yaz, bak ne güzel, ne selis; ne boş oluyor; dedim.

Tecrübe etti mi bilmiyorum. Galiba eskiden yazılmış manzumelerini, hayalimde olsun, e turturaktan soymağa bir türlü kıyamıyordu. H. Z. Uşaklıgil

